

CON NGƯỜI PHỨC CẢM TRONG TIỂU THUYẾT VIỆT NAM THẬP NIÊN ĐẦU THẾ KỶ XXI

HUMANS WITH COMPLEXES IN VIETNAMESE NOVELS IN THE EARLY DECADE OF THE XXI CENTURY

Văn Thị Phương Trang

Trường THPT Chuyên Lê Thánh Tông, TP. Hội An; vanphuongtrang82@gmail.com

Tóm tắt - Trong quá trình nghiên cứu vô thức, Freud đã khám phá ra rằng, trong cõi sâu thẳm của con người luôn tồn tại những mặc cảm. Con người thường có xu hướng tự soi và mặc cảm với chính mình. Sự mặc cảm cũng là một trạng thái của vô thức, ngay cả khi con người cố ý thức về mình thì hút sâu trong tâm hồn ấy vẫn tồn tại những cảm giác mặc cảm. Trong tiểu thuyết Việt Nam thập niên đầu thế kỷ XXI, các nhà văn đã thể hiện một cách chân thật và sinh động những góc khuất bên trong tâm hồn con người. Hình tượng con người phức cảm trở thành một kiểu nhân vật, được khắc họa với tất cả những ẩn ức, những nỗi đau trở thành nỗi trăn trở trên từng trang viết. Ở phạm vi bài viết ngắn này, người viết đi sâu vào các kiểu con người như: con người với mặc cảm hoạn, con người với mặc cảm thân phận, con người với mặc cảm oedipe...

Từ khóa - mặc cảm hoạn; mặc cảm thân phận; mặc cảm oedipe; vô thức; con người phức cảm.

Abstract - While researching into unconsciousness, Freud discovered that there always exist complexes in the innermost of the human heart. Humans tend to self-reflect and feel complexes about themselves. A complex is a state of unconsciousness, which exists in the deep corner of the soul even when we are in full self-awareness. In Vietnamese novels published in the early decade of the 21st century, their authors have made a true vivid account of every nook and cranny in the human soul. The image of humans with complexes has become a type of character depicted with all their writhes and pains that became great concerns on every single page of the novels. In the scope of this paper, the researcher provides an insight into the following types of human: one with an emasculation complex, one with a complex about their status, one with an Oedipus complex, ...

Key words - emasculation complex; status complex; Oedipus complex; unconsciousness; humans with complexes.

1. Đặt vấn đề

Trong quá trình nghiên cứu về vô thức, Freud cũng đã khám phá ra trong cõi sâu thẳm con người luôn tồn tại những mặc cảm. Con người thường có xu hướng tự soi và mặc cảm với chính mình. Từ ngàn xưa, con người đã tự đặt mình trong mối tương quan với vũ trụ để tự thấy mình thật nhỏ bé. Sự mặc cảm cũng là một trạng thái của vô thức, ngay cả khi con người cố ý thức về mình thì hút sâu tâm hồn ấy vẫn cảm giác những mặc cảm. “*Mặc cảm vốn là một cơ chế tâm lý, diễn ra trong tất cả các mối quan hệ xã hội của con người, là trạng thái có thật trong đời sống con người, bị dồn nén trở thành những ẩn ức sinh lý, có thể bùng phát thành hành vi cụ thể*” [6, tr. 60]. Freud đã gọi tên những mặc cảm ấy là mặc cảm thân phận, mặc cảm tàn phế, mặc cảm oedipe. Chính sự dẫn xé giữa những mặc cảm sẽ đẩy con người vào ám ảnh, ẩn ức. Các nhà tiểu thuyết thập niên đầu thế kỷ XXI thường tập trung khắc họa con người phức cảm như một hình tượng nghệ thuật độc đáo, để từ đó phản ánh hiện thực cuộc đời với muôn ngàn ngả rẽ với tất cả những suy tư, trăn trở...

2. Giải quyết vấn đề

2.1. Con người với mặc cảm thân phận

Học trò của Freud - Alfred Adler cũng đã tìm hiểu về mặc cảm tự ti của con người. Đó là trạng thái tâm lý, cảm xúc của con người khi nhu cầu bản năng bị kiềm nén, là mâu thuẫn mặc cảm về thân phận, về những sự tồn tại của mình trong cuộc đời khi sự tồn tại ấy không thể mang lại cho con người sự thỏa mãn trong ý thức. Nhân vật trong tiểu thuyết thập niên đầu thế kỷ XXI luôn mang trong mình cảm giác về sự bất hạnh, sự thiệt thòi khi chính họ cũng đã chịu nhiều mất mát từ hoàn cảnh. Họ tự thu mình trong lớp vỏ bọc, tự cách xa thế giới bên ngoài để sống trong nỗi giày vò, ám ảnh chính mình.

Xuân Từ Chiều của Y Ban đã chạm đến nỗi mặc cảm thân phận của những người đàn bà. Muôn đời, dù xã hội có phát triển đến đâu thì những người đàn bà vẫn không thể thoát khỏi số kiếp của mình dù chỉ trong ý thức. Nhiều khi chính họ đã vui dập mình, rồi tự họ rước lấy mặc cảm thân phận như một định mệnh không thể thoát. Ngay cả người phụ nữ có vẻ rất hiện đại, có học thức như Xuân cũng cay đắng nhận ra “*đời nào thì phụ nữ cũng chịu thiệt thòi, em ơi. Nhà nghèo cũng tại mình, chồng hư cũng tại mình, không con không cái cũng tại mình*” [4, tr. 75]. Ba người đàn bà là ba thân phận, ba số kiếp nhưng cùng những thăng trầm và bất hạnh. Trong ba người đàn bà ấy, Chiều là người chịu đựng nhiều nhất, khổ đau nhiều nhất và tự trói mình trong mặc cảm. Người đàn bà ấy không phải chết vì nghèo khổ, túng thiếu hay bệnh tật, mà chết vì cô đơn, vì lạc lõng, vì mặc cảm tự ti của mình.

Thường phụ nữ là người hay mặc cảm về thân phận. Người nào càng nhạy cảm, càng mong manh, càng hay suy nghĩ, lại càng hay tự trói mình vào những mặc cảm tự ti như thế. Tiểu thuyết thập niên đầu thế kỷ hay xoáy sâu vào thân phận phụ nữ. Mai Trùng của Hồ Anh Thái cũng mang trong mình nỗi mặc cảm thân phận. Cái sứ mệnh trừng phạt cái Ác kia trở thành nỗi sợ hãi của nhiều người và của chính cô, buộc cô phải trốn mình vào cửa Phật, và bỏ đi từ sau cái đêm chuông chùa đột nhiên biến mất. Những số kiếp đàn bà trở nên rề rề trong thân phận người vợ bị ruồng rẫy, thân phận gái điếm, hay một cái gì tương tự. Đó là nỗi oán hận của bà Phước khi bị chồng ruồng bỏ. Hay nỗi mặc cảm của Giang – một phóng viên nhà báo mới ra trường, chấp nhận đánh đổi một đêm để nhận lấy tờ giấy quyết định gấp làm tư, lộ rõ chữ ký và con dấu biên chế tại cơ quan ông. Giang đã ôm nỗi nhục nhã, dằn vặt khi phát hiện mình có thai. Bản năng người mẹ không thể vượt qua nỗi mặc cảm khi “*ngoài nỗi*

day dứt, tôi còn rất sợ có thêm một cái mặt lưỡi cày và một nhân cách hèn hạ. Khi đó tôi sẽ cầm thù chính con mình để ra. Tôi cố gắng nhớ lại cái giây phút papa làm điều đó với tôi để may ra có thể loại giả thiết đó đáng xấu hổ kia. Nhưng tất cả chỉ càng củng cố thêm giả thiết ấy hoàn toàn có căn cứ” [1, tr. 69]. Và rồi, sau bao nhiêu đau đớn, dằn vặt người đàn bà khổ khổ ấy chọn giải pháp tự tay giết chết con mình – đứa con chưa kịp tượng hình. Sự tồn tại của nó chính là nỗi mặc cảm ghê gớm đối với cô cho đến khi cái khối nhầy đó vừa trôi ra khỏi cơ thể. Rõ ràng, Giang đã phải trải qua một quá trình tâm lý đau đớn, phức tạp giữa bao nhiêu dằn vặt. Cuộc sống đầy ải tâm hồn con người vào những ngõ cụt, để bật lên những tiếng bi thương.

Con người muôn đời vẫn luôn trăn trở về mình. Và họ càng đau đầu hơn khi nhận ra chính mình. Đó là nguồn gốc của nỗi mặc cảm thân phận, là bi kịch muôn kiếp mà chính con người phải chịu đựng, phải tự dằn vặt mình. Nghèo khổ, bệnh tật cũng dễ đẩy người ta vào mặc cảm. Bạch Đàn trong *Hồ sơ một tử tù* cũng đã từng rơi vào nỗi mặc cảm thân phận khi lần đầu tiên bước vào giảng đường đại học. Thăng bé trong *Giã biệt bóng tối* suốt đời sống trong nỗi tủi nhục, hèn hạ khi đồng tiền đã đẩy nó vào cái thân phận không phải của một con người. Bóng tối bao phủ quanh nó là bóng đêm của tội lỗi, của nghiệt ngã mà cuộc đời đã trút hết lên nó, và đồng thời là thứ bóng đêm đông đặc đầy mặc cảm đang đè nén lên tâm hồn nó. “*Bóng tối bọc chặt lấy tôi. Tôi thấy mình cứ chìm mãi vào khoảng đen ngòm, y như lúc tôi rơi xuống hố nước thải.*” [3, tr. 85]. Ở *Thiên thần sám hối*, nỗi mặc cảm tội lỗi của người gã bóc vác sau khi đã giết người trở thành một ám ảnh. Có lúc, anh ta sống những ngày lạ lùng. “*Đêm nào cũng ướt sũng rượu, lảm lì như đá, tránh xa bất cứ chỗ nào có đông người. Khi ngủ anh thường ôm ghì lấy em như không chịu nổi phải đối mặt với bóng tối*” [1, tr. 23]. Thậm chí, nỗi ám ảnh tội lỗi đã đi vào ý thức khi hẩn tỉnh dậy. Những tiếng rên, tiếng gào hú, những tiếng cười man dại như sự ảm ức, ám ảnh về những tội lỗi không thể nào giải thoát. Không có sự trừng phạt nào kinh khủng hơn khi mình tự ám ảnh chính mình, tự cảm giác về tội lỗi của mình. Đó vừa là quá trình tự ý thức, vừa dằn vặt mình từ trong vô thức. Dường như, từ nỗi mặc cảm tự ti của mình, con người luôn có ý thức vươn lên, bứt phá để thoát khỏi những dằn vặt, ám ảnh. Đó là quá trình con người ta tự ý thức, tự tịnh tiến đến phần Người để thoát dần khỏi phần Con.

Suy cho cùng, bất kỳ một trang văn nào cũng đều hướng đến phận người và sự đau đầu về phận người. Khi chạm đến nỗi mặc cảm thân phận của con người, các ngòi bút tiểu thuyết thập niên đầu thế kỷ XXI đã thể hiện nỗi đồng cảm sâu sắc và tình yêu thương con người vô hạn. Đằng sau hiện thực cuộc đời là những hiện thực tâm trạng đầy đau đớn.

2.2. Con người với mặc cảm hoạn

Mặc cảm hoạn có thể hiểu là những tổn thương, những mất mát trong chiều sâu tinh thần, trở thành nỗi ám ảnh đeo đuổi dai dẳng hằn sâu trong đời sống của con người, có thể họ ý thức nhưng có khi nó tồn tại trong vô thức. Kiểu mặc cảm này thường xuất phát từ những mất mát trong quá khứ, nhưng lại tạo nên những chấn động trong hiện tại, dẫn đến những suy nghĩ, hành động có phần cực đoan, thậm chí bần loạn. Nỗi mặc cảm này là “*mọi tổn thương, mọi thương tích hay mọi cú sốc, thường là về thể chất hay cấu trúc, nhưng*

cũng cả về tinh thần dưới một hình thức cú sốc xúc cảm tạo ra một rối loạn ít hay nhiều kéo dài của các chức năng tinh thần” [5, tr. 227].

Nhân vật trong tiểu thuyết Nguyễn Đình Tú bao giờ cũng chịu một tuổi thơ không lành lặn và đầy mất mát. Họ thường là những con người bị bỏ rơi, sống trong sự thiếu vắng tình yêu thương của bố hoặc mẹ. Những mặc cảm tuổi thơ bao giờ cũng gây ra những chấn động tâm lý không nhỏ đến sự phát triển tâm lý người. Thạch trong *Nhấp* được sống trong một gia đình đầy đủ vật chất, nhìn bề ngoài anh có một cuộc sống tương đối sung túc, ấm cúng... nhưng sâu thẳm trong tâm hồn Thạch vẫn có nỗi mặc cảm riêng về sự ra đi của mẹ. “*Tôi từng mang một tâm hồn tổn thương nặng nề vì sự chia tay của bố mẹ, và vì tôi hoàn toàn có thể hiểu những nỗi khổ tâm hay đớn đau trong cái cõi thẳm sâu kia của Đại.*” [13, tr. 5]. Sự tổn thương trong ký ức tuổi thơ đã trở thành nỗi bất hạnh giống đực trong Thạch. Hải cũng từng bị bỏ rơi giống Thạch. Sự thiếu vắng vòng tay mẹ khiến Hải lớn lên trong nỗi tự ti, đầy mặc cảm. Hải sống thu mình trong thế giới của sự cô độc. Tâm cận trong *Hồ sơ một tử tù* cũng mang nỗi mặc cảm khi mẹ bỏ rơi hai bố con theo người đàn ông khác.

Mai trong *Mưa ở kiếp sau* (Đoàn Minh Phụng) cũng ám ảnh trong mình nỗi mặc cảm hoạn với một tuổi thơ không lành lặn, kiếm tìm và cố níu những điều không có. Hình ảnh Cha trở thành nỗi khát vô cùng trong tâm hồn Mai. Cha trở thành một ý niệm, một ước mơ thấp thoáng, mong manh thôi nhưng lại không bao giờ đổ vỡ. “*Tôi muốn vào ngày ấy cha tôi thấy tôi đã mang nét duyên con gái nhỏ bé, tôi muốn được ở bên trong vòng tay êm ái mạnh mẽ của cha khi tôi còn thơ dại và cần được ôm ấp*” [7, tr. 49]. Nỗi khát khao thôi thúc như cuốn phăng tất cả những mặc cảm trước đó để tuổi hai mươi không thể đợi mà phải băng qua đường để tìm cha... Có điều, càng gặm nhấm nỗi mặc cảm mất mát, Mai càng cảm thấy oán hận cha mình, càng cảm thấy mình bị bỏ rơi đến hai lần khi mình còn là loài cá đầu to nằm cong queo trong lòng đại dương chật hẹp trong bụng của người mẹ chứa hoang và khi hai mươi năm sau con cá đã ra khỏi lòng đại dương để đi tìm cha. Nhân vật An My trong *Và khi tro bụi* của Đoàn Minh Phụng từng chịu những mất mát từ nỗi đau chiến tranh, từng ám ảnh bởi cái chết của mẹ, tiếng kêu cứu của em, sự ra đi của cha... tất cả đã xoáy vào tâm hồn cô một lỗ hổng không thể nào lành lặn. “*Tôi chợt nhận ra rằng mình không biết làm gì vào ngày mai này và tất cả mọi ngày mai sau đó*” [8, tr. 163]. Và trong nỗi mặc cảm ám ảnh, cô như chìm vào vô thức, hoảng hốt lắng nghe tiếng nói ma mị nào đó trong góc hồn mình, và chợt nhận ra chết có nghĩa là không còn ai có thể tiếp tục làm điều mình bỏ dở, không còn ai ám ảnh mình nữa dù chỉ trong giấc mơ, không còn nỗi sợ hãi, không cảm giác.... Viết về nỗi mặc cảm tàn phế trong tâm hồn những con người đầy mất mát, các ngòi bút tiểu thuyết đương đại đã mang đến cho tác phẩm giá trị riêng, đầy nhân bản và sâu sắc.

Bên cạnh những tổn thương tuổi thơ, những mặc cảm mất mát trong đời sống hiện tại cũng đẩy con người vào bi kịch. Sự tàn phế trong bản năng tính dục cũng trở thành nỗi mặc cảm không thể dứt. Đó là sự bất lực tình dục của Đại trước Duyên, của Thạch trước Mẹ trong tiểu thuyết *Nhấp*. Bi kịch cuộc đời của Đại và Thạch cũng từ đó mà ra. Sự tàn phế trong khả năng làm một con người bình thường đã

đầy Đại xa Duyên, đã khiến Thạch thành tội phạm. Nhân vật anh họa sỹ trông chuỗi trong *Mười lẻ một đêm* của Hồ Anh Thái cũng mang trong mình nỗi mặc cảm như thế, và từ trong ám ảnh tâm hồn đã biến anh thành một con người kỳ quái, vượt ra những điều bình thường thường thấy. Cái chủ nghĩa khóa thân của anh chàng họa sỹ này cũng như một sở thích, một khoái cảm đặc biệt khi được cởi hết mở hết, khi “*chìm để ngoài quần*”, đến nỗi chính quyền phường phải lập kế hoạch bắt quả tang, phải mai phục, phải áp vào giáo dục tại trận. “*Gã nhảy dựng lên đứng đưa tay lắc lư lẳng. Gã đưa tay chỉ. Vào chỗ nhạy cảm nhất. Giáo chủ đây. Giáo đồ đây.*” [11, tr. 25]. Bất cứ một biểu hiện tâm lý bất thường nào cũng ám ảnh từ những mặc cảm tiềm tàng trong vô thức hay tiềm thức. Nhân vật tôi trong *Đi tìm nhân vật* của Tạ Duy Anh mang một mặc cảm hoạn. Không phải ngẫu nhiên khi cô gái dờ người nũng nịu “*Sờ vào ngực em đi, trong mơ em thấy anh làm thế mà*” [2, tr. 23], anh chàng vừa ngượng, vừa sợ vừa thương hại, đến khi cô gái quay ngoắt lại chửi anh bắt lực thì mọi cảm xúc dồn nén như không kìm được. Đàn ông thường ý thức sức mạnh và bản lĩnh nòi giống sinh tồn của mình. Mặc cảm nhất trong người đàn ông chính là khi ý thức được nỗi xót xa của chính mình. Giống như nỗi bất lực của con Đực không thể là chính mình... và biến thành lòng thù hận.

Cuộc sống không bao giờ là trọn vẹn và lành lặn, nhưng con người lại có xu hướng tìm kiếm những gì tròn trịa. Và chính sự mâu thuẫn ấy thường tạo ra bi kịch trong tâm hồn. Nỗi mặc cảm mất mát, tổn thương... thường khiến con người luôn trong trạng thái bất lực. Những nhân vật trong tiểu thuyết Việt Nam thập niên đầu thế kỷ XXI thường trôi mình trong nỗi mặc cảm giày vò như thế!

2.3. Con người với mặc cảm oedipe

Xuất phát từ thần thoại Hy Lạp, câu chuyện vua Oedipe bị buộc vào lời nguyền số phận, nên đã giết cha và lấy mẹ, Freud đã nghiên cứu về mặc cảm tính dục ấu thơ của con người và cho rằng, mỗi người đều có những ham muốn Oedipe dù từ ý thức, họ sợ hãi trước điều đó. Với Freud, ông cũng đã gây ra nhiều tranh cãi khi cho rằng con người từ khi là một đứa trẻ mới chào đời đã mang trong mình những ham muốn tính dục giống loài. Mặc cảm oedipe là sự lặp lại những mặc cảm thu ấu thơ trước cha hoặc mẹ, luôn tồn tại trong mỗi con người ở dạng vô thức. Có điều, mặc cảm ấy có sự bùng phát mạnh mẽ, đôi khi che lấp cả phần ý thức của con người. Mặc cảm là một trạng thái tâm lý nhưng lại có khả năng chi phối mọi hành động và suy nghĩ của con người.

Hiểu được tinh thần rất con người của thuyết Phân tâm học, các nhà tiểu thuyết đương đại cũng đã thể hiện thành công những góc khuất âm thầm mà mãnh liệt trong thế giới nội tâm người. Mặc cảm Oedipe luôn ám ảnh trong thế giới nhân vật của Hồ Anh Thái, Tạ Duy Anh, Nguyễn Bình Phương... trở thành một miền vô thức sâu thẳm khó lý giải. Mặc cảm Oedipe trong *Xuân Từ Chiều* là những mâu thuẫn xích mích giữa mẹ chồng nàng dâu. “*Thế mà với mẹ chồng vẫn hực hực à? Em làm sao dám hực hực với mẹ chồng, chỉ có bà ấy cứ soi mói em từng li từng tí. Chồng em thích ăn của cây, em phải già già lọc lọc, mất bao thời gian chế biến vậy mà bà ấy còn nói giống, chị cho con tôi ăn với ăn. Chị Xuân cười khi khi. Sao chị lại cười? Bà mẹ chồng nào*

cũng vậy mà em, đừng tức làm gì” [4, tr. 199]. Mẹ chồng – nàng dâu luôn là chuyện muôn thuở của mọi góc nhà. Từ những người phụ nữ đầy yêu thương, thấu hiểu, phút chốc họ trở nên nhỏ nhen, hậm hực... Mỗi người đều bị sai khiến bởi thứ mặc cảm oedipe mà không biết.

Trong thần thoại Hy Lạp, Oedipe đã mang nỗi mặc cảm giết cha, lấy mẹ, ông phải ôm trong lòng nỗi ám ảnh ghê gớm, sống lang thang như một kẻ hành khất tự trừng phạt mình. Điều này đã được Tạ Duy Anh khắc họa thành bi kịch gia đình trong *Thiên thần sám hối*. Chính nỗi đau bị bỏ rơi của những đứa trẻ đã ung lên trong chúng thái độ thù hận, những phản ứng cực đoan. Người mẹ trong tác phẩm *Thiên thần sám hối* đã cảm nhận được nỗi đau khổ tột cùng của con mình khi hiểu ra... chính mình là kết quả của một cuộc cưỡng dâm, chính mình là bóng đêm vây hãm cuộc đời người mẹ khốn khổ. “*Nó đối tính nét đến phát sợ. Nó quỳ xuống như xin lỗi tôi nhưng trong ánh mắt nó lóe lên những ý nghĩ man dại. Tôi rất biết tính nó. Chuyện đã đến thế tôi nói ra tất cả, không giấu nó bất cứ điều gì. Tôi mô tả cả bề ngoài bố nó, cơ quan trước đây bố nó làm việc, nơi mà tôi đã từng mò đến. Nó hơi khá kỹ về cái đêm kinh hoàng của đời tôi và chỉ khẽ nói: Ra là thế. Tôi đã ra đời trong sự nguyên rủa của các người*” [1, tr. 80]. Và rồi, chính đứa con trai trong nỗi mặc cảm thương mẹ và hận bố, nó đã cầm dao giết bố nó. “*... hấn trừng mắt: Tôi không có quá khứ. Quý sư đã tạo ra tôi chứ không phải ông ta*” [1, tr. 83]. Phải trải qua một quá trình giày vò đau đớn, đầy mặc cảm thì đứa con mới hành động như thế! Phải có tình yêu thương mẹ đến sâu sắc thì đứa con mới cảm nhận được sự mất mát, tủi nhục của mẹ và nó không còn cách nào khác ngoài hành động giết bố. Cuộc đời mãi là bi kịch nếu con người cứ mãi chìm trong mặc cảm, trong sự thù hận, âm ức đến nhấn chìm cả ý thức!

Cuộc sống hiện đại cuốn con người vào những vòng xoáy tình dục, tình yêu không chân chính mà bản thân họ dù có ý thức cũng không thể cưỡng nổi ma lực cuốn hút của chính nó. Đó là những mối quan hệ tình cảm bất chấp đạo lý và luân thường đẩy người trong cuộc vào ám ảnh tội lỗi. Đó cũng là một biểu hiện khác của mặc cảm oedipe. Đó không hẳn là giết cha cướp mẹ mà là sự chiếm hữu, tranh giành vô lý trong tình yêu. Lan trong *Mưa ở kiếp sau* (Đoàn Minh Phương) có lẽ cả đời cũng không thể tha thứ cho mình khi rơi vào mối quan hệ tình cảm của Liên và người tình của chị. Chưa kể, cô đã vô tình giết chết đứa cháu của mình để che giấu đi sự lầm lỡ của mình. “*Buổi tối mẹ già vờ đi ngủ rồi trốn ra ngoài đi chơi với cha. Cha đưa mẹ về. Mẹ quỵ lỵ. Cha quỵ lỵ. Cha không chịu về. Cha vào phòng của hai chị em. Người cha và mẹ đầy mùi cỏ ướt. Cha nằm giữa hai chị em. Cha còn hôn chị Liên mãi. Tay ông đặt lên ngực dì lúc hôn chị Liên. Chị Liên quay mặt ra ngoài khóc. Ông xoay người lại, lấy tay bịt miệng dì, tay kia cha cởi áo dì và kéo lưng quần. Dì sợ quá. Dì muốn ngắt đứt*” [7, tr. 231]. Và kết quả... dì sinh con sau mẹ chín ngày... Giọt nước mắt của dì Lan là nỗi mặc cảm đầy ám ảnh.

Trong *T mắt tích* (Thuận) bên cạnh thân phận cô đơn của con người hiện đại, vẫn day dứt cảm giác vừa tội lỗi vừa mê mị khi nghĩ về Anna – người đàn bà trước đó của bố mình. Hay *Trong nước giá lạnh* của Võ Thị Xuân Hà, ám ảnh mặc cảm của đại úy Quân không chỉ ở những nghi ngờ, về con đường mà hắn đã đi tồn tại đan xen giữa tội lỗi

và ý thức, mà còn là sự thất bại của lý trí trước cảm xúc, và khát vọng chiếm hữu khi hấn phá vỡ cuộc sống yên bình của Tư Nam. Họ trở thành những tâm hồn không lạnh lặn với nỗi mặc cảm về những hành động trong lúc cuồng nộ và bản năng chi phối. Giọt nước mắt của đại úy Quân là sự cuộn xé của lương tâm khi chiếm đoạt Tư Nam, khi đánh mất góc lung linh tình yêu của cô bé có gương mặt như hoa Tiên Tử, phá vỡ những khoảnh khắc đẹp trong hân, và điều quan trọng hơn, hân đã phá vỡ mái ấm bình yên của người con gái ấy, phá vỡ hạnh phúc của cô. Không phải ngẫu nhiên mà một người từng sống nơi nòng súng và mưa bom lửa đạn cùng từng có những phút yếu mềm như thế.

Dưới góc nhìn phân tâm học, mặc cảm oedipe là nỗi đau khổ, day dứt, lo toan tội lỗi. Đó không chỉ hiểu một cách đơn giản là nỗi sợ loạn luân, giết cha, yêu mẹ mà còn được hiểu ở một góc nhìn rộng hơn, nỗi dằn vặt về những tội lỗi từ yêu thương mà ra. Yêu thương nhiều khi cũng trở thành nguồn gốc của tội ác. Và trong tiểu thuyết đầu thế kỷ XXI, không ít nhân vật đã tự đẩy mình vào chốn yêu thương nghiệt ngã ấy. Họ hấn học, tranh giành, chiếm đoạt và chính họ lại tự xé rách tâm hồn mình trong nỗi mặc cảm không nguôi.

3. Kết thúc vấn đề

Từ góc nhìn phân tâm học để khai thác hiện thực đời sống và hiện thực tâm hồn nhân vật, các nhà tiểu thuyết đương đại đã phơi bày cả những mặt trái xã hội và nỗi đau trong mỗi nhân vật. Những vấn đề về vô thức, tâm linh hay

cả những vấn đề mặc cảm của con người đã thể hiện một cách chân thực, sinh động. Đó là bức tranh về hiện thực tâm hồn, đằng sau một hiện thực ngồn ngang về đời sống. Bao nhiêu trần trụi, tâm tư của con người như được phơi bày, bộc bạch cùng những buồn vui, ẩn ức... Bước vào thế giới nhân vật của tiểu thuyết Việt Nam thập niên đầu thế kỷ XXI, người đọc tìm thấy chính mình. Đằng sau hiện thực trần trụi đáng lên án, người đọc vẫn thấy xót xa niềm thương cảm. Cuộc đời buồn như một tiếng thở dài đầy cô đơn.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Tạ Duy Anh (2004), *Thiên thần sám hối*, Nxb Hội Nhà văn, Hà Nội.
- [2] Tạ Duy Anh (2008), *Đi tìm nhân vật*, Nxb Tổng hợp, Đồng Nai.
- [3] Tạ Duy Anh (2008), *Giã biệt bóng tối*, Nxb Hội Nhà văn, Hà Nội.
- [4] Y. Ban (2008), *Xuân Từ Chiều*, Nxb Phụ nữ, Hà Nội.
- [5] David Stauford–Clark (2002), *Freud đã thực sự nói gì*, Nxb Thế giới.
- [6] Hồ Thế Hà – Nguyễn Thành (chủ biên) (2015), *Phân Tâm học với văn học*, Nxb Đại học Huế.
- [7] Đoàn Minh Phượng (2007), *Mưa ở kiếp sau*, Nxb Hội nhà văn, Hà Nội.
- [8] Đoàn Minh Phượng (2006), *Và khi tro bụi*, Nxb Trẻ, Hà Nội.
- [9] Hồ Anh Thái (2004), *Cõi người rung chuông tận thế*, Nxb Đà Nẵng.
- [10] Hồ Anh Thái (2007), *Đức Phật, nàng Savitri và tôi*, Nxb Hội nhà văn, Hà Nội.
- [11] Hồ Anh Thái (2009), *Mười lẻ một đêm*, Nxb Lao động, Hà Nội.
- [12] Nguyễn Đình Tú (2002), *Hồ sơ một tử tù*, Nxb Công an Nhân dân, Hà Nội.
- [13] Nguyễn Đình Tú (2008), *Nháp*, Nxb Thanh niên, Hà Nội.
- [14] Nguyễn Đình Tú (2010), *Kín*, Nxb Văn học, Hà Nội.

(BBT nhận bài: 18/09/2015, phản biện xong: 21/12/2015)